

GLÓWNE KIERUNKI ZMIAN W KSZTAŁCENIU NAUCZYCIELI

BUDZEŃ Henryk, PL

Streszczenie

System kształcenia, doksztalcania i doskonalenia powinien zapewniać odpowiednie przygotowanie nauczycieli do realizacji funkcji zawodowych oraz uwzględniać nowe podstawy edukacji człowieka. Potrzeby zmian w systemie kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli są uzasadnione również niedostatkami przygotowania zawodowego, które podkreślają czynni zawodowo nauczyciele. W związku z powyższym w artykule podjęto próbę przedstawienia uzasadnienia potrzeb wprowadzania zmian w kształceniu nauczyciel oraz ogólne propozycje tych zmian.

Kluczowe słowa: kształcenie, doksztalcanie, doskonalenie, nauczyciele, kierunki zmian.

THE MAIN TRENDS IN CHANGES OF EDUCATING TEACHERS

Summary

Educational, training and development system should provide appropriate preparation for teachers to realize their professional functions as well as to include new trends in education of people. The need of changes in educational, training and development system are justified in lack of sufficient preparation which is emphasized by professional teachers. Due to the facts mentioned the article aims to substantiate a thesis that changes in educating teachers are needed and proposes the course of those changes.

Key words: educating, training, development, teachers, course of changes.

1 Wstęp

Przemiany społeczno – gospodarcze jakie miały miejsce w ostatnich latach w Polsce i na świecie i jakie w dalszym ciągu zachodzą mają bardzo duży wpływ na procesy edukacyjne. Pod wpływem tych przemian następuje ewolucja funkcji zawodowych nauczyciela, co jest jednym z najistotniejszych czynników uzasadniających potrzebę wprowadzenia zmian w kształceniu nauczycieli. System kształcenia, doksztalcania i doskonalenia powinien zapewniać odpowiednie przygotowanie nauczycieli do realizacji funkcji zawodowych.

2 Uzasadnienie potrzeb wprowadzania zmian w kształceniu nauczycieli

Kształcenie współczesnego nauczyciela musi uwzględniać konieczność nowych podstaw edukacji człowieka. Dziś przy tak dużej dynamice zmian świata należy zastanowić się nad zdolnościami niezbędnymi człowiekowi do działania w całkowicie odmiennych warunkach i nad sposobami ich rozwoju. Zachodzi więc konieczność przygotowania nauczyciela do takiego kształcenia młodzieży, które odpowiadałoby jakościowo odmiennemu zamówieniu edukacyjnemu.

Zdaniem Cz. Banacha „U podstaw modernizacji nauczycielskiej powinna występować świadomość wyzwań globalnych, europejskich i transformacji ustrojowej w Polsce”[1].

W dobrym kształceniu nauczycieli nie można dziś nie uwzględnić wymagań rynku pracy, którymi są między innymi inicjatywa, samodzielność, otwartość, umiejętność współdziałania, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych, itp.

Czynnikiem wpływającym na wprowadzenie zmian w kształceniu nauczycieli powinno stać się przyjęcie i wdrożenie „Standardów kształcenia nauczycieli”, które powinny również pozytywnie wpłynąć na dokonanie zmian w programach kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli oraz w ich kwalifikacjach i kompetencjach zawodowych.

Potrzeby zmian w systemie kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli są uzasadnione również niedostatkami przygotowania zawodowego, które podkreślają czynni zawodowo nauczyciele. Nauczyciele akademicy kształcący kandydatów do zawodu nauczycielskiego spotykają się z zarzutami, że uczelnie nie uczą tego, czego nauczyciel oczekuje. Zdaniem czynnych zawodowo nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych – co wynika z badań przeprowadzonych przez autora niniejszego opracowania – wynika między innymi, że trudności nauczyciela w pracy wynikają nie z niedoboru wiedzy przedmiotowej (kierunkowej – matematycznej, fizycznej, itp.), ale z nieodpowiedniego przygotowania pedagogiczno – psychologicznego i praktycznego. W związku z powyższym należałoby zdecydowanie zwiększyć ilość godzin na realizację treści kształcenia z zakresu przedmiotów pedagogiczno – psychologicznych oraz zmienić zasady realizacji praktyk zawodowych. Dużo uwag dotyczy również realizacji studiów podyplomowych, których ukończenie umożliwia nauczycielom nauczanie innego przedmiotu.

Przedstawiając rozważania dotyczące uzasadnienia wprowadzenia zmian czy też modernizacji edukacji nauczycieli należy również wspomnieć, że określone zmiany powinny być również wprowadzone w kształceniu nauczycieli przedmiotów zawodowych. Uzasadnieniem wprowadzenia zmian jest między innymi rozwój gospodarczy i społeczny kraju, fakt integracji Polski z państwami Unii Europejskiej, ogólnoswiatowe przemiany edukacyjne, itp. Modernizacja kształcenia przyszłych inżynierów odpowiednio przygotowanych do pracy pedagogicznej musi być oparta o wiele istotnych cech współczesnej rzeczywistości.

Należy jednak zdawać sobie sprawę z tego, że oczekiwania nauczycieli wobec ich przygotowania zawodowego tkwią w naturze tych oczekiwań, w nieświadomości specyfiki procesu dydaktyczno – wychowawczego. Współczesnego nauczyciela nie można w pełni przygotować do radzenia sobie z konkretnymi sytuacjami dydaktyczno – wychowawczymi, ponieważ jest on ciągle w poszukiwaniu odpowiednich sposobów postępowania w procesie dydaktyczno – wychowawczym.

Stwierdzenie, że przemiany społeczne, gospodarcze i kulturalne narzucają określone, nowe wymagania nauczycielom, że w związku z tym należy wprowadzić zmiany w edukacji nauczycielskiej, jest tak oczywiste, że nie ma potrzeby tego stwierdzenia uzasadniać. Należy jednak pamiętać, że dynamika tych przemian jest tak wysoka, co współczesnego nauczyciela stawia w bardzo trudnej sytuacji. Ogólnie można stwierdzić, że przed nauczycielami epoki informatycznej stają trudniejsze niż kiedykolwiek zadania. Nie wszyscy mają jednak świadomość złożoności pracy współczesnych nauczycieli, ogromnych napięć, sprzeczności i konfliktów oraz różnych uwarunkowań efektywności ich pracy dydaktyczno – wychowawczej. Praca współczesnego nauczyciela jest specyficzna i złożona, a jej sprawna i skuteczna realizacja wymaga szczególnych umiejętności związanych z relacją człowiek – człowiek i dlatego należy odpowiedzieć sobie na pytanie: ***jakie zmiany należy wprowadzić w systemie kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli, aby mogli oni właściwie realizować swoje funkcje zawodowe?***

3 Propozycje zmian w systemie kształcenia nauczycieli

Proces kształcenia nauczycieli jest procesem wielostronnym, wielofazowym oraz interdyscyplinarnym. Wprowadzając zmiany kształceniu nauczycieli należy mieć

świadomość, że podstawę edukacji nauczycielskiej powinny stanowić rodzaje funkcji zawodowych. Przygotowanie zawodowe nauczyciela pozostaje w pewnej sprzeczności z istotą pracy nauczyciela, który w większości podejmuje działania w sytuacjach niepowtarzalnych.

U podstaw modernizacji edukacji nauczycielskiej powinna występować świadomość wyzwań globalnych, europejskich i transformacji ustrojowej w Polsce.

Jedna z podstawowych zmian w systemie kształcenia nauczycieli powinna dotyczyć problematyki zawodoznawczej. Kandydaci na nauczycieli powinni w toku studiów nie tylko zdobyć wiedzę dotyczącą pracy zawodowej nauczyciela, ale przede wszystkim należy u nich ukształtować świadomość dotyczącą specyfiki tego zawodu i swoistości działań dydaktyczno – wychowawczych.

W procesie kształcenia przyszłych nauczycieli należy wprowadzić odpowiednie relacje bloków programowych dotyczących wyposażenia w wiedzę ogólną, przedmiotową(kierunkową), pedagogiczno – psychologiczną i metodyczną oraz dotyczących kształcenia praktycznego.

W edukacji nauczycielskiej należy zintegrować kształcenie specjalistyczne z pedagogicznym. W wyposażaniu nauczyciela w wiedzę przedmiotową np. z matematyki, fizyki czy innego przedmiotu powinno mieć miejsce również wyposażanie w wiedzę pedagogiczną, ponieważ kandydat na nauczyciela powinien umieć nauczać matematykę czy fizykę, a nie tylko znać i umieć matematykę czy fizykę. Żeby ten wniosek był rzeczywiście realizowany, wstępna edukacja nauczycielska powinna być bardziej metodologiczna niż metodyczna. Kandydaci na nauczycieli powinni zdobywać szerszy zakres wiedzy metodologicznej i mieć świadomość naukowych metod zdobywania wiedzy występujących również w szkolnym poznaniu, a więc w realizacji procesu dydaktycznego. Obecnie realizowane kształcenie metodyczne umożliwia poznanie repertuaru metod nauczania. Nie oznacza to, że należy zrezygnować z metodyki nauczania określonych przedmiotów. Integracji wymaga również kształcenie teoretyczne i praktyczne. Więcej uwagi ze strony uczelni kształcących nauczycieli należy poświęcić praktykom nauczycielskim.

W systemie kształcenia nauczycieli należy w większym stopniu uwzględnić problematykę kształtowania osobowości przyszłego nauczyciela.

Osobowość nauczyciela, a szczególnie niektóre jego cechy i właściwości mają bardzo duży wpływ na jakość relacji z uczniami. Znaczenie osobowości jest tym większe im działania dydaktyczno – wychowawcze nauczyciela mają charakter twórczy. Między innymi stąd wynikają potrzeby jej kształtowania.

Bardzo szybki rozwój elektroniki i informatyki oraz coraz większe zastosowanie nowoczesnych technologii kształcenia stawia nauczycieli wobec nowych wyzwań. Współczesnemu nauczycielowi należy zapewnić kształtowanie odpowiednich umiejętności przede wszystkim z zakresu technologii informacyjnej. W kwestii wypowiada się podobnie wielu pedagogów, w tym między innymi A. Bogaj. S. Kwiatkowski i M. Szymański, pisząc, że „Szanse unowocześnienia modelu kształcenia dostrzega się obecnie w ujmowaniu go jako zespołu sprawności ułatwiających człowiekowi posługiwanie się wytworami cywilizacji. Sprawności te ujmowane są jako system standaryzowanych kompetencji i system wartości wyznaczający zachowanie człowieka, pozwalające na samodzielne poruszanie się po różnorodnych obszarach rzeczywistości”[2].

Do programów kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli należy włączyć problematykę dotyczącą wiedzy z zakresu organizacji pracy oraz kształtowania umiejętności organizacyjnych i kierowniczych. Problematyka ta powinna być realizowana w ramach przedmiotów pedagogicznych. Jest to możliwe wyposażając kandydatów na nauczycieli

w wiedzę z zakresu teorii organizacji pracy na przykładzie organizacji procesu dydaktyczno – wychowawczego, który też powinien być właściwie zorganizowany.

W procesie kształcenia nauczycieli należy uwzględnić jego przygotowanie do rozwoju zawodowego w toku pracy. Wynika to z stąd, że rozwój zawodowy nauczyciela jest nie tylko charakterystyczną właściwością tego zawodu, ale jest jego stałą cechą. Programy kształcenia nauczycieli powinny uwzględniać fakt, że praca zawodowa nauczyciela charakteryzuje niestandardowość, dynamiczna zmienność zdarzeń, a ponadto duże zróżnicowanie warunków pracy.

Współczesna rzeczywistość wskazuje na konieczność uwzględnienia w kształceniu przyszłych nauczycieli elementów wychowania zdrowotnego. Ma to nie tylko wpływ nie tylko na skuteczność procesu kształcenia kandydatów na nauczycieli, a również na stan zdrowia przyszłych nauczycieli.

W literaturze dotyczącej problematyki kształcenia nauczycieli zwraca się uwagę między innymi na kształtowanie postaw zdrowotnych wśród kandydatów na nauczycieli.

Według współczesnych poglądów naukowych młody człowiek, w tym również kandydat na nauczyciela potrzebuje co najmniej 8 – 12 godzin intensywnych ćwiczeń fizycznych w tygodniu[3].

Współczesne zasady organizacji procesu kształcenia kandydatów na nauczycieli nie uwzględniają ich potrzeb zdrowotnych.

I. Murawow pisze między innymi „[...] im wcześniej pedagogzy, zapewniający przygotowanie przyszłych nauczycieli uświadomią sobie znaczenie uprawiania przez studentów ćwiczeń fizycznych, nie tylko dla ich rozwoju ruchowego, Ale również dla pełnosprawnego procesu nauczania, tym skuteczniejsze stanie się prawidłowe kształtowanie nauczyciela w szkole wyższej”[4].

Wychowanie zdrowotne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli powinno polegać przede wszystkim na prowadzeniu zajęć wychowania fizycznego w dostatecznej ilości, dostosowanych do możliwości studentów. Oprócz tego koniecznym jest wykorzystanie elementów wypoczynku czynnego przez kandydatów na nauczycieli.

Zdaniem E. Bulicz „Wśród podstawowych zadań przygotowania nauczycieli w szkole wyższej jedno jest wciąż niedoceniane, chociaż posiada wyjątkowo duże znaczenie. Chodzi o kształtowanie, równocześnie z przygotowaniem umysłowym i zawodowym. Podstawy zdrowotnej, która może zapewnić w dalszym życiu skuteczne, praktyczne wykorzystanie wiedzy i umiejętności, nabytych w szkole wyższej. Jasne jest, że to tylko zdrowy i aktywny specjalista potrafi znaleźć miejsce na rynku pracy, być zadowolonym ze swojej działalności, traktującą twórczo i przyczyniając się do progresu społecznego. Jednak fakty wskazują na odwrotną sytuację: szkoła wyższa produkuje specjalistów ze znacznie obniżonym potencjałem zdrowia - przeważnie ludzi w „trzecim stanie”, czyli jeszcze nie chorych, ale już nie zdrowych. Świadczą o tym wyniki badań demograficznych”[5].

Wyzwaniem współczesności jest rosnące zainteresowanie edukacji jakością, w tym przede wszystkim przygotowaniem nauczycieli do nauczania jakości. Zmiany w kształceniu nauczycieli powinny iść przede wszystkim w funkcjonowaniu samej uczelni jako instytucji oraz w treściach kształcenia. Jakość bywa mylona przede wszystkim z efektywności (skutecznością) oraz wydajnością (sprawnością). Jest to jednak pojęcie, w którym tkwi **subiektywizm**, ponieważ jakość jest definiowana jako zespół cech zaspakajających potrzeby lub oczekiwania ludzi, którzy mają je różne, także wobec „usług edukacyjnych”. Rynek pracy wymusza wprowadzenie jak najszybciej do szkół treści z szeroko pojmowaną tematyką jakości. W związku z tym kształcenie nauczycieli w tym zakresie powinno charakteryzować

się pewnym wyprzedzeniem potrzeb społecznych w tym zakresie. Jest to tylko zasygnalizowanie problematyki dotyczącej jakości w edukacji.

4 Podsumowanie

Kształcenie, doksztalcanie i doskonalenie nauczycieli powinno mieć w większym stopniu charakter innowacyjny i praktyczny oraz zwracać uwagę na inne poza programami edukacji nauczycielskiej czynniki osobotwórcze, występujące środowiskach życia studentów i nauczycieli. Edukacja nauczycielska powinna obejmować harmonijnie aktywność poznawczą, emocjonalną i praktyczną oraz kompetencje nauczycieli.

5 Literatura

1. BANACH Cz.: *Modernizacja edukacji nauczycielskiej wobec przemian edukacyjnych oraz szkoły jako podstawowego ogniwa reformy*. W: *Kształcenie praktyczne nauczycieli w szkole wyższej*. Praca zbior. pod red. E. Sałaty, A. Zamkowskiej, S. Ośko, Wyd. ITE Radom 2003, s. 10
2. BOGAJ A., KWIATKOWSKI S. M., SZYMAŃSKI M. J.: *System edukacji w Polsce*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1997, s.121
3. BULICZ E., MURAWOW I.: *Zdrowie człowieka i jego diagnostyka. Efekty zdrowotne aktywności ruchowej*. Wyd. Politechnika Radomska, Radom 2002
4. MURAWOW I.: *Wychowanie fizyczne w przygotowaniu nauczyciela w szkole wyższej*. W: *Kształcenie praktyczne nauczycieli w szkole wyższej*. Praca zbior pod red. E. Sałaty, A. Zamkowskiej, S. Ośko. ITE Radom 2003, s. 73
5. BULICZ E.: *Niezbędny warunek kształtowania pełnowartościowego nauczyciela*. W: *Kształcenie praktyczne nauczycieli w szkole wyższej*. Praca zbior pod red. E. Sałaty, A. Zamkowskiej, S. Ośko. ITE Radom 2003, s. 171

Lektorował: Doc. Dr Andrzej SŁOMKA

Adres kontaktowy:

Dr hab. inż. Henryk Budzeń
Wyższa Szkoła Administracji
Wydział Nauk Humanistycznych i Studiów Międzynarodowych
Bielsko – Biała